

Pokrok v múzeu – Peniaze v storočiach

Podľa archeologických poznatkov sa predpoklady na vznik peňazí vytvorili už v mladšej etape staršej doby kamennej. Ľudia začali vyrábať prvé pracovné nástroje – nože, škrabadlá, hroty oštepov či zbrane. Dôsledkom ich nadbytku vznikli podmienky na výmenu za iný produkt. Jeden predmet sa stal mierou hodnoty (napr. kamenné kotúče s otvorom uprostred, kože, kožušiny či rastlinné plody). Dobytek sa taktiež stal mierou hodnoty aj v Grécku a Ríme. Latinský názov dobytky – pecunia dal pomenovanie peniazom. Aj slovo kapitál je odvodené od latinského názvu capita – kusy dobytky.

Ako prví razili na území Slovenska mince Kelti, ktorí sa k nám dostali okolo roku 400 pred n. l. Vyrábali hlinené formy na odlievanie mincových kotúčikov. Doteraz nie je rozhodnuté, či do foriem nalievali roztavený kov alebo či do nich nasypali kovový prášok a ten horúcim vzduchom roztavili. Po keltských minciach sa na našom území používali rímske a neskôr byzantské mince. Na území Veľkej Moravy sa mince nerazili, ale sa používali železné sekerovité hrivny a hlavne výmenný obchod. Mince neskôr začali raziť až Arpádovci v Uhorskom kráľovstve, ktoré vzniklo v roku 1000.

Stredoveké mince sa vyrábali ináč ako keltské, grécke či rímske. Minciari pred razením kvôli očisteniu tavili striebornú rudu a zmiešali ju s meďou kvôli ušetreniu drahého kovu. Zo zmesi odliali tyče, z ktorých kladivami vyrábali 1 – 1,5 mm hrubé platy, a potom z nich vystrihli štvorcové pliešky, ktoré následne nožnicami ostrihali do kruhového tvaru. Po opätovnom morení a čistení ich merali a vážili. Po tejto kontrole pristúpili k razeniu úderom kladiva na vrchné razidlo.

Čiastočné zmeny v razbe mincí nastali za Anjouovcov, keď sa na odliate bochníky zlata a striebra dávali značky mincovne. Z bochníkov sa vyrábali platne zliatiny drahého kovu s meďou, z ktorých vystrihli platničky. Tieto sa po vážení zmincovali, t. j. razili. V časoch Arpádovcov pracovala len jedna mincovňa – ostrihomská, za Anjouovcov sa vytvorila celá sieť komôr a mincovní, aby sa pokrylo územie celého štátu.

Prievidžanov bude zaujímať informácia o kráľovskom dome, ktorého opodstatnenie súviselo úzko s banskou činnosťou. Panovník ako vlastník ložísk drahých kovov, medi a soli neuskutočňoval ťažbu priamo, ale prostredníctvom prenájmu ťažiarom, ktorí vyťažené kovy a rudy odovzdávali v na to určených kráľovských komorách a kráľovských domoch. V okolí Prievidze sa ťažilo zlato v Nitrianskom Pravne. Odtiaľ ťažiarov odovzdávali drahý kov prefektovi v prievidzskom kráľovskom dome. Následne odovzdané zlato smerovalo do Kremnice.

Po nástupe Habsburgovcov na uhorský trón sa Kremnica stala hlavnou mincovňou uhorského kráľovstva. Už v roku 1519 sa zaviedol valcovací stroj na lisovanie strieborného a zlatého plechu. Od polovice 16. storočia sa do habsburských mincovní v strednej Európe mali zaviesť mechanické stroje na razbu mincí. V Kremnici sa erár pokúšal zaviesť raziaci stroj trikrát, ale minciari sa zo strachu o zamestnanie vzbúrili proti tomu. Ručná razba kladivom pretrvávala v Kremnici až do roku 1661. Pritom, ale ručné razenie toliarov bolo veľmi namáhavé. Pri razbe kladivom sa obraz každej mince musel vbíjať viackrát.

Prvý raziaci stroj inštalovali do kremnickej mincovne v roku 1661. Mince boli technicky veľmi kvalitné. Razili sa hlavne dukáty a toliare. Portrét panovníka musel byť čo najdokonalejší a jeho tituly zreteľné. Okrajové vrúbkovanie chránilo mincu pred znehodnotením. Vrúbky sa zaviedli v Európe v polovici 17. storočia ako opatrenie proti vykrádačom striebra, ktorí z mincí vyberali drahý kov. V roku 1710 sa v Kremnici začalo

s balancierovou razbou (balancier – skrutkový alebo vretenný lis), ktorá spresnila vzájomnú polohu averzu a reverzu.

Po zániku monarchie maďarské úrady v decembri 1918 preniesli zariadenie mincovne do Budapešti. Kremnickú mincovňu bolo nutné vybaviť novým zariadením. Od roku 1921 do roku 1923 boli vyrazené československé mince a v roku 1924 mohlo Československo na svojom území zrušiť platnosť rakúsko-uhorských drobných mincí.

Spracovala Mgr. Anna Čechová